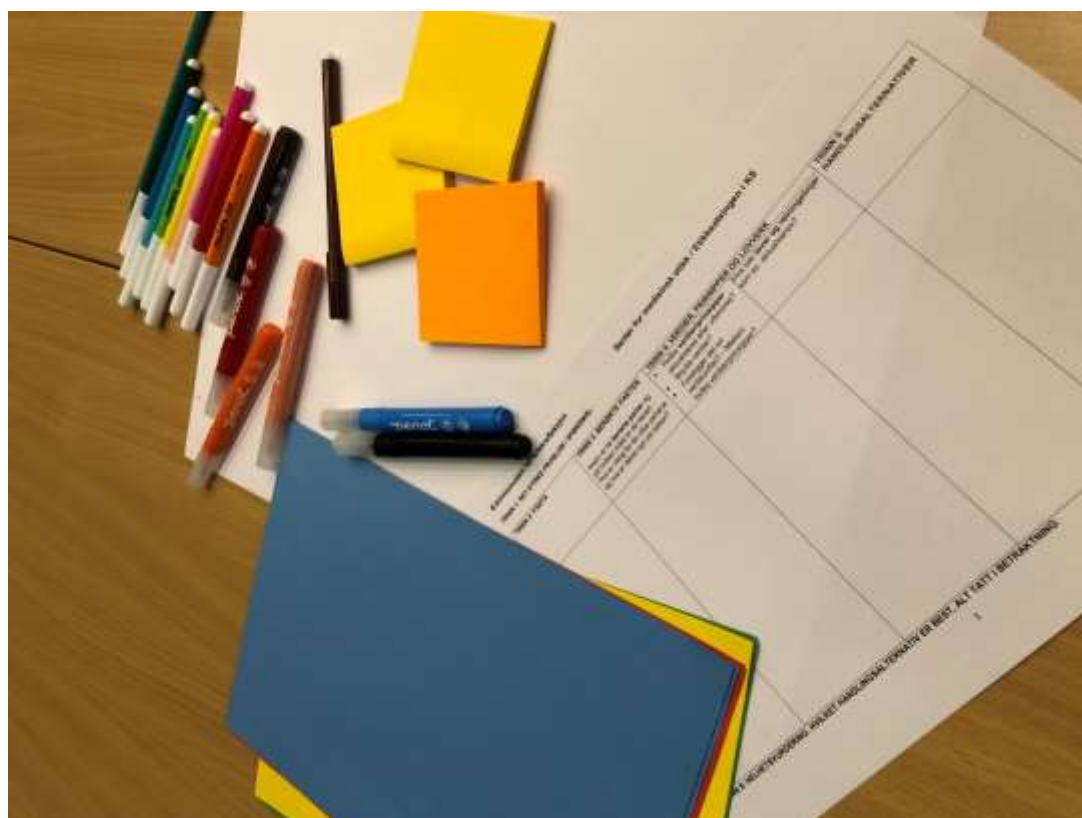

Årsrapport 2023

Satsingen Samarbeid om etisk kompetanseheving i KS

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Innhold

Samarbeid om etisk kompetanseheving - bakgrunn.....	2
Året 2023.....	2
Palliasjon – etikk og kommunikasjon	2
Pårørendesamarbeid.....	3
Etikk og ledelse.....	3
Etikksatsing i Finnmark.....	4
Etikksatsingen - digital.....	4
Praksisnær etisk refleksjon.....	4
Etikkprisen 2023	5
Viktige samarbeidspartnere året 2023.....	6
Ansatte og frikjøpte medarbeidere i 2023	7
Oppdrag 2023.....	8

Samarbeid om etisk kompetanseheving - bakgrunn

Satsingen Samarbeid om etisk kompetanseheving (Etikksatsingen i KS), er en satsing som støtter etisk kompetanseheving i de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Det startet i 2006 som et samarbeidsprosjekt mellom Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), Helsedirektoratet, Senter for medisinsk etikk v/Universitetet i Oslo, yrkesorganisasjon, samt KS som ansvarlig for gjennomføringen av oppdraget. Prosjektet startet i 2007 og ble avsluttet årsslutt i 2015. 243 kommuner deltok i løpet av disse årene som deltakerkommuner. Fra 2016 har Samarbeid om etisk kompetanseheving vært en satsing. Satsingen har frikjøpte regionale etikkrådgivere som støtter kommunene lokalt og regionalt, utvikler med metoder og verktøy for etikkrefleksjon og deler ut den årlige Etikkrisen.

Dette er en nasjonal etikksatsing som bistår kommunene lokalt gjennom regionale etikkrådgivere. Rådgiverne er frikjøpt i ulike prosentstillinger. Satsingen er forankret i Kompetanseløft 2025¹ og Meld. st. 24. (2019-2020) Lindrende behandling og omsorg².

Formålet med kommunenes arbeid med etisk kompetanseheving er at mottakere av de kommunale helse- og omsorgstjenestene opplever at deres verdighet og integritet blir ivaretatt. Hovedmålet for satsingen er at kommunene styrker sin praksisnære etiske kompetanse og bruker systematisk etisk refleksjon i tjenestene. Dette er en kontinuerlig oppgave for alle nivåer i kommunene. Etisk refleksjon og systematisk etikkarbeid bør derfor være en naturlig del av helse- og omsorgstjenestens kontinuerlige forbedringsarbeid og faglige utviklingsarbeid.

Året 2023

I året 2023 har Etikksatsingen hatt særlig søkelys på områdene:

- Palliasjon – etikk og kommunikasjon
- Pårørendesamarbeid
- Etikk og ledelse
- Finnmark - etikksatsing
- Digitikk (Etikksatsingen digital)

Palliasjon – etikk og kommunikasjon

Innenforfagfeltet palliasjon har Etikksatsingen deltatt i Helsedirektoratet sitt arbeid med en revidering av Veileder for begrenning av livsforlengende behandling.³ Denne ligger nå ute til høring. Rådgiver har sittet i arbeidsgruppe for forhåndssamtaler og planlegging ved begrenset levetid, også dette med Hdir. Deltatt i FoU-nettverk for forhåndssamtaler i Norge med Senter for medisinsk etikk. Satsingen har vært medarrangør for Åpenhet om døden – uka i Innlandet. Satsingen har også bidratt inn i flere fagdager innen palliasjon, og har i den anledningen brukt nettkurset Åpenhet om døden.

¹ Regjeringens plan for rekruttering, kompetanse og fagutvikling i den kommunale helse- og omsorgstjenesten og den fylkeskommunale tannhelsetjenesten for perioden 2021–2025

<https://www.regjeringen.no/contentassets/d9861c8a33dc4b2291a8a41d1ecfdc78/kompetanseloft-2025-2.pdf>

² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-24-20192020/id2700942/>

³ [Begrensning av livsforlengende behandling - Helsedirektoratet](#)

Det har også vært interesse for dette arbeidet utenfor landets grenser, noe som medførte en invitasjon til å ha to parallellsesjoner på palliasjonskongressen «På tværs» i Kolding i Danmark.⁴

Pårørendesamarbeid

Pårørendesamarbeid er et tema som ofte løftes frem av kommunene som et etisk krevende område. Helsedirektoratet har utarbeidet et forslag til en pårørendeavtale som en del av Pårørendestrategien⁵. Etikksatsingen har sittet i både arbeids- og ekspertgruppa for denne. Satsingen har også bidratt inn i et digitalt verktøy for nye pårørenderepresentanter som Pårørendealliansen har ansvar for. Kommunene har etterlyst et verktøy/hefte om pårørendesamarbeid. Arbeidet startet i midten av 2023, og heftet: På samme lag – etikkrefleksjon for godt pårørendesamarbeid er lansert i 2024⁶.

Etikk og ledelse

I undersøkelsen professor Rudi Kirkhaug ved Universitetet i Tromsø gjennomførte for KS i 2018⁷ fant han interessant informasjon på etisk kompetanse og ledelse. I 2023 gjorde han på vegne av KS en egen undersøkelse knyttet til ledere og ledelse. Resultatene ble sett i sammenheng med resultater fra Norsk sykepleierforbund sine undersøkelser på etikk og etikkrefleksjon fra 2022. Resultatene kan kort oppsummeres slik:

LEDERSKAP OG ETIKK SOM SVAR PÅ FIRE UTFORDRINGER

⁴https://www.google.com/search?q=p%C3%A5+tv%C3%A6rs+palliativ+kongres&rlz=1C1GCEB_enNO904NO904&oq=p%C3%A5+tv%C3%A6rs+palli&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqCAgBEAAYFhgeMgYIABBFgDkyCAgBEAAYFhge0gEJNjczNWowajE1qAIAAsAIA&sourceid=chrome&ie=UTF-8

⁵ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regjeringens-parorendestrategi-og-handlingsplan/id2790589/>

⁶ <https://www.ks.no/fagomrader/helse-og-omsorg/eldreomsorg/pa-samme-lag/>

⁷ <https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/helse-og-omsorg/etisk-kompetanseheving---martin-filmene/Evalueringsrapport-SEK-jan2019.pdf>

For å møte de krav som stilles til sektoren (jf. NOU 2023: 4. Tid for handling – Personellet i en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste) viser dataene i denne studien at det kreves innsats langs to akser:

- En etisk akse, som er nødvendig for å ivareta og opprettholde ledernes og medarbeidernes arbeidsbetingelser, samt service- og omsorgskvaliteten til tjenestemottakerne.
- En innovativ akse, som er nødvendig for hele tiden å finne nye og effektive organisatoriske, teknologiske og metodiske løsninger.

For å kople disse aksene sammen må lederne beherske to fagområder samtidig – etisk lederskap og endrings- og utviklingsledelse.⁸ Etikksatsingen samarbeider med Norsk sykepleierforbunds gruppe for sykepleierledere om etikk og ledelse.

Etikksatsing i Finnmark

Siden starten i 2006 har det vært gjort forsøk på å få til systematisk etikkarbeid i Finnmark. Erfaringene viser at det må en styrking til for å få gode resultater. Satsingen fikk oversatt Etikkhåndboka til nord-samisk i 2020, og i 2023 ble Veileder til 6-trinnsmodellen også oversatt til nord-samisk og engelsk.⁹ Våren 2023 startet Etikksatsingen en dialog med Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester i Finnmark (USHT) om å frikjøpe 50% stilling hos dem til etikkarbeid i regionen. Det er en ansatt som er etikkrådgiver, men alle ansatte har fått metodekurs og tar etikken med inn i alle nettverk. Det har vært stort etterspørsel og mye aktivitet. Samarbeidet med USHT Finnmark og Etikksatsingen fortsetter på samme vis i 2024. Det har også vært møte med USHT Samisk, og dialogen med dem er også positiv. Etikk er tatt med som tema i samisk nettverk.

Etikksatsingen - digital

Kommuner melder et behov for å nå bedre ut til ledere og ansatte som av ulike grunner ikke kan delta på fysiske samlinger. I 2023 restartet satsingen tilbudet Refleksjonsrommet, en digital arena for etikkrefleksjon på Teams. Det ble satt opp tid på dag og kveld. Gjennomgående var det veldig positive tilbakemeldinger fra kommunene, men deltakelsen var lav. Det er derfor behov for noen korrigeringer i tilbudet. Det er plan om å lage et nettkurs som svarer til et metodekurs, som er særlig etterspurt fra Finnmark, men også fra andre regioner. Videre digitale tilbud skal videreutvikles og testes ut i 2024. Satsingens nettside på KS.no har i 2023 hatt 22 871 treff, noe kommunikasjonsavdelingen i KS sier er god aktivitet på siden.

Praksisnær etisk refleksjon

I 2023 ble heftet Etisk dømmekraft – å lede etikkrefleksjon lansert. Kommunene har etterspurt en støtte til de som leder etikkrefleksjon på egen arbeidsplass¹⁰. Heftet ble utarbeidet av Reidun Hov med doktorgrad i sykepleievitenskap, etikkrådgiver Leni Klakegg og etikkveileder i Kinn kommune, Hilde Solheim.

⁸ <https://www.ks.no/contentassets/fccb191295da4663a904a0e5646f44f4/RapportEtikkLederskap.pdf>

⁹ <https://www.ks.no/fagomrader/helse-og-omsorg/eldreomsorg/samarbeid-om-etisk-kompetanseheving/verktoy-og-metoder2/hovedmodeller-for-etisk-refleksjon/>

¹⁰ <https://www.ks.no/fagomrader/helse-og-omsorg/eldreomsorg/samarbeid-om-etisk-kompetanseheving/verktoy-og-metoder2/etisk-dommekraft-i-hverdagen/>

Selvivaretales har vært et tema ansatte i større grad har tatt opp etter koronapandemien. I februar spilte satsingen inn et webinar med temaet: «Ta vare!», hvor lege og forsker Michel de Vibe, sykehusklovn Elisabeth Helland Larsen og etikkrådgiver Tanja Yvonne Alme hadde hver sin del.¹¹

I mars lanserte satsingen nye etikk-kort. Det hadde vært etterspurt fra kommunene. Kortene ble laget av satsingens rådgivere med gode innspill fra tjenestene. Kortene er veldig populære og bestilles av mange.¹²

I desember ble det laget lommekort med 6-trinnsmodellen på. Disse ble laget sammen med Senter for medisinsk etikk. Kortene ble ferdigstilte i 2024¹³.

En generell erfaring gjennom året er at etikkrådgiverne får mange henvendelser, såpass mange at arrangement må skyves over til neste halvår eller gjøre på alternative måter, f.eks. digitalt. Rådgivere som har vært i satsingen i 10 år eller mer sier at de aldri har hatt så stor pågang som i 2023. Rapporten om etikk og ledelse har bidratt til at ledere i større grad etterspør mer kunnskap og kompetanse knyttet til hvordan man kan lede gjennom etisk ledelse i praksis. Det er en del henvendelser fra andre tjenester i kommunene som ønsker en tilsvarende ressurs på praksisnær etisk refleksjon.

I tillegg til satsingsområdene har de regionale etikkrådgiverne hatt ordinære oppdrag, hvorav noe har vært digitalt. Det har vært arrangement som:

- Metodekurs for nye lokale etikkveiledere
- Metodekurs og fagdager for ledere
- Digitale refleksjonsrom
- Etisk refleksjon med tjenesteutøver som står i etisk krevende dilemma
- Opplæring av studenter i praksis i etisk refleksjon
- Etikkinlegg på regionale nettverk i regi av USHT

Oppdragene varierer mellom å holde innlegg for flere hundre deltagere, hvor de fleste arbeider i kommunene, til grundige metodekurs og oppfølging over tid av *enkeltkommuner*. Rådgiverne bruker mye tid på å jobbe med kommunen i forkant slik at opplegget blir helt tilpasset deres behov, noe som også innebærer veiledning på oppstart, drift og forankring.

Etikkprisen 2023

Etikkprisen ble lyst ut vår 2023, og en kompetent og bredt sammensatt fagjury med Henrik Syse som leder avholdt jurymøte i november. Det var seks søkere, og Indre Østfold kommune med avdeling

¹¹ <https://www.ks.no/fagomrader/helse-og-omsorg/eldreomsorg/samarbeid-om-etisk-kompetanseheving/etikk-webinar-ta-vare/>

¹² <https://www.ks.no/fagomrader/helse-og-omsorg/eldreomsorg/samarbeid-om-etisk-kompetanseheving/verktoy-og-metoder2/etikk-kort-fra-Etikksatsingen/>

¹³ <https://www.ks.no/fagomrader/helse-og-omsorg/eldreomsorg/samarbeid-om-etisk-kompetanseheving/lommekort/>

psykisk helse og rus ble tildelt prisen. Den ble delt ut av statssekretær Ellen Rønning – Arnesen og styreleder i KS Gunn Marit Helgesen under en høytidelig markering 1. 12..

Viktige samarbeidspartnere året 2023

Helse- og omsorgsdepartementet er oppdragsgiver for Etikksatsingen i KS, og sitter i fagjuryen for Etikkprisen.

Etikksatsingen rapporterer til **Helsedirektoratet** og søker midler gjennom dem. I 2023 har det vært en økende etterspørsel etter deltagelse fra Etikksatsingen i ulike grupper. Det har særlig vært knyttet til ulike oppdrag Helsedirektoratet har hatt innen pårørendestrategien og St. meld. 24 (2019-2020) «Lindrende behandling og omsorg. Vi skal alle dø en dag. Men alle andre dager skal vi leve», den nye pårørendestrategien, med mer. Helsedirektoratet sitter i fagjuryen for Etikkprisen.

KS er sentrale for at etikksatsingen skal lykkes med å nå ut til kommunene. Satsingen samarbeider med ulike nasjonale nettverk og satsinger i KS. Slik som *Gode pasientforløp* hvor satsingen deltar i inspirasjonssamlinger med refleksjonsverksted knyttet til «Hva er viktig for deg – samtalen». Andre nettverk satsingen deltar i er Rusta til framtida, Tørn, Jobbvinner, Menn i helse. Etikksatsingen har et veldig godt samarbeid med **KS' regionskontor**, og de bidrar til å få etikkarbeidet inn i ulike settinger på ulike nivåer i regionen. Regiondirektør i KS Viken sitter i fagjuryen for Etikkprisen.

Leve hele livet. De regionale etikkraadgiverne deltar i det regionale støtteapparatet i enkelte regioner. I arbeidet med reformens fem innsatsområdene har flere kommuner gitt tilbakemelding om at etikk og etisk refleksjon har vært et godt verktøy for å ta kloke skjønnsmessige vurderinger og gjøre gode prioriteringer underveis. Etikksatsingen er nevnt i meldingen «Bo trygt hjemme».

Kommunene er satsingens viktigste samarbeidspartner, og rådgiverne bruker mye tid på å støtte kommunene i forkant av en etisk kompetanseplanlegging. Satsingen har kompetanse på hvordan starte opp, forankre og drive et etikkarbeid, og dette gjøres over tid i mange kommuner. Hva som blir resultatet av forarbeidet varierer, men uavhengig av konkrete metodekurs for ledere og ansatte, så sier kommunene at selve samtalene på forhånd i seg selv driver etikkarbeidet fremover.

I 2023 har **Senter for medisinsk etikk** ved Universitet i Oslo (SME) og Etikksatsingen samarbeidet nasjonal med nettverkssamling for etikkveiledere, lommekort med 6-trinnsmodellen og ikke minst utarbeidet en ny samarbeidsavtale. SME sitter i fagjuryen for Etikkprisen.

Utviklingssenter for sykehjem og hjemmebaserte tjenester (USHT) er en viktig samarbeidspartner i mange regioner. De er ofte arrangører eller medarrangører på ulike samlinger. De knytter ofte etikkarbeidet til konkrete nettverk eller oppdrag fra Helsedirektoratet. Rådgivere fra satsingen bidrar med faglige innlegg og metodetrening.

Senter for omsorgsforskning – sør. Det er etablert et månedlig møte med deltakere fra Senter for omsorgsforskning sør, Senter for medisinsk etikk, Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester,

Universitetet i Agder m. fl. Møtene skal bidra til kompetansedeling og samarbeid. Temaer som K.I, digitale hjelpemidler og prioriteringer har vært diskutert, og da gjerne med en faglig innledning.

Norsk sykepleieforbund har satt etikk på dagsorden og bruker satsingens metoder og verktøy. Resultat fra arbeidet skal presenteres for forbundsstyret i NSF mars 2024. Det vil da drøftes veien videre. Det er et ønske at hele NSF skal øke fokus på nytten og behovet for etisk refleksjon. Alle de 34 faggruppene i NSF har fått informasjon om prosjektet og vil ta dette med videre til sine grupper. Det planlegges en større kartlegging som omfatter medlemmer i alle faggruppene. En av rådgiverne i satsingen bidro til at det ble gjort vedtak om på landsstyret om innføring av systematisk etikkarbeid i hele helsetjenesten. Samarbeidet mellom NSF og Etikksatsingen fortsetter i 2024.

I 2023 har Etikksatsingen i tillegg samarbeidet med blant annet:

- Fagforbundet
- Fransiskushjelpen
- Sykehusklovnene
- Verdighetssenteret
- Universiteter, høyskoler og videregående utdanning¹⁴, flere undervisningstimer på skole, samt oppfølging av studenter og elever i praksis.
- KLP HR -nettverk
- TryggEst – vern for risikoutsatte voksne i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Ansatte og frikjøpte medarbeidere i 2023

Etikksatsingen i KS er en nasjonal satsing som bistår kommunene regionalt og lokalt gjennom regionale etikkveiledere. Rådgiverne bistår og støtter kommunenes eget kvalitets- og forbedringsarbeid innenfor etikk. Rådgiverne har sin hovedstilling i - eller tett på kommunenes tjenester og er kun frikjøpt i 20% – 50% prosent stillingsbrøker. De har derfor god kjennskap til utfordringsbildet i de kommunale helse- og omsorgstjenestene, samt at de har bred erfaring og kompetanse innen etikk og etisk refleksjon. Rådgiverne har oppdrag på regionalt - og lokalt nivå, og bistår med kurs og veiledning tilpasset lokale/regionale behov. I tillegg gir de råd og veiledning, etterspør etikkarbeid og er en viktig fagressurs i flere sammenhenger. Rådgiverne arbeider primært innenfor sitt geografiske område, men tar oppdrag utenfor egen region ved behov slik at alle oppdrag blir ivaretatt.

Regionale etikkrådgivere per desember 2023

- Leni Klakegg
- Hanne Norum Hollekim
- Lars Helge Myrset
- Anita Nilo
- Tanja Yvonne Alme
- Renate Pedersen

¹⁴ Aktivitetene er beskrevet i vedlegg bakerst i årsrapporten

- Fariba Ahmadpour
- Kati Kannisto
- Leder av Etikksatsingen, Christine Haga Sørli

Oppdrag 2023

Se neste side.

